

*Бігдай М. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»**Іванчук І. С.,**студент II курсу магістратури кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»*

ПЕРЕВАГИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДЛЯ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ УКЛАДАННЯ ПЕРЕКЛАДНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ

Анотація. Мета статті – дослідити та описати переваги застосування Інтерактивної термінології для Європи (Interactive Terminology for Europe, далі – IATE) як джерела термінів Європейського Союзу (далі – ЄС) в процесі укладання перекладних термінологічних словників. Актуальність даної розвідки зумовлена євроінтеграційним курсом України та потребою в точному та стандартизованому перекладі термінології ЄС з різних галузей знань з англійської на українську мову.

IATE – це загальнодоступна багатомовна термінологічна база даних, що містить не лише терміни, їх визначення та переклади необхідними мовами, але й також контексти використання термінів, їх джерела тощо. Особливістю IATE є те, що вона об'єднує у собі практично всі наявні термінологічні колекції й бази даних, які до цього окремо були створені різними інституціями та відомствами ЄС.

До основних переваг IATE відносимо: доступ до стандартизованої термінології ЄС; доступність в інтернеті для всіх охочих; підтримку всіх офіційних мов ЄС; актуальність даних та регулярні оновлення; наявність різногалузевої термінології; а також експертну перевірку термінів.

Дана розвідка є частиною нашої праці зі створення електронного англо-українського словника термінів ЄС на позначення економіки праці та соціально-трудових відносин. Джерельною базою у межах створення такого перекладного словника було обрано саме IATE. Для цього в IATE ми здійснили пошук термінів за доменом «Зайнятість та умови праці», що містить такі піддомени, як: працевлаштування; ринок праці; організація праці та умови праці; управління персоналом та оплата праці персоналу; трудове право та трудові відносини і в результаті отримали 375 термінів англійською мовою.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у перекладі досліджуваної термінології на українську мову та розроблення на основі неї термінологічного англо-українського словника. Окрім цього, IATE може бути використана для укладання перекладних словників з інших галузей знань.

Ключові слова: IATE, термін, терміни Європейського Союзу, термінологія, термінологічний словник, перекладний словник.

Постановка проблеми. Укладання англо-українських термінологічних словників на основі термінів ЄС залишається актуальним та важливим завданням, особливо після того, як

у 2022 році Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Такі словники сприятимуть узгодженню законодавчої та нормативної бази України та ЄС, підтримуватимуть економічну та підприємницьку діяльність, покращать освітню та академічну співпрацю, а також послуги письмового та усного перекладу.

Актуальність даної розвідки зумовлена євроінтеграційним курсом України та потребою в точному та стандартизованому перекладі термінології ЄС з різних галузей знань з англійської на українську мову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією із найперших спроб систематизувати термінологію ЄС у вигляді багатомовного електронного термінологічного словника була Eurodicautom – новаторська термінологічна база даних Європейської комісії, розроблена у 1973 році для використання перекладачами та іншими співробітниками цієї інституції й доступна шістьма мовами, кількість яких з часом була розширена до одинадцяти мов. Згодом до неї було додано користувачький інтерфейс, що зробило її загальнодоступною для широкої громадськості. Студенти ж університету французького міста Ренн регулярно працювали над переглядом та створенням нових записів у цій базі даних включно до 2007 року, коли Eurodicautom містила вже 1,23 мільйона записів із близько 5 мільйонами термінів, та яку згодом було імпортовано до IATE, яка детальніше буде описана у цій статті далі [1, с. 9, 20].

Дослідження переваг IATE як джерела термінів Європейського Союзу є частиною нашої праці зі створення електронного англо-українського словника термінів ЄС на позначення економіки праці та соціально-трудових відносин. Джерельною базою у межах створення такого перекладного словника було обрано саме IATE. Це система спільного управління термінологічними ресурсами усіх інституцій та органів ЄС у вигляді веб-інтерфейсу (підтримується Центром перекладів у Люксембурзі), яку використовують для збору, розповсюдження та оновлення термінології [1, с. 19].

Метою IATE є забезпечення доступності надійної, перевіреної, релевантної та узгодженої між усіма офіційними мовами ЄС термінології, підтримка багатомовного складання текстів ЄС чіткою й лаконічною мовою, здійснення письмового та усного перекладів. Система є дуже гнучкою та інтерактивною, дозволяє кожній установі та окремому користувачеві

адаптувати свій робочий процес відповідно до своїх потреб з урахуванням найкращих міжвідомчих практик [2, с. 3; 3, с. 3]. Причини ж створення такої єдиної багатомовної міжвідомчої термінологічної бази даних, виклики, що з'являлись на шляху реалізації цього проекту, його технічний опис та особливості функціоналу були добре задокументовані у статтях С. Болл, Д. Руммеля, І. Джонсона та А. Макфайла [2; 3; 4].

Мета статті – дослідити та описати переваги застосування IATE як джерела термінів ЄС в процесі укладання перекладних термінологічних словників.

Виклад основного матеріалу. До створення IATE різні установи та органи ЄС використовували власні термінологічні бази даних. Це ускладнювало забезпечення узгодженості між офіційними документами, перекладами та повідомленнями. У міру розширення ЄС і збільшення обсягу багатомовної документації стала очевидною потреба у стандартизованій уніфікованій системі керування термінологією. Проект IATE було розпочато в 1999 році з метою створення єдиної централізованої термінологічної бази даних, яка могла б використовуватися всіма інституціями ЄС.

IATE – це загальнодоступна багатомовна (підтримує усі офіційні мови ЄС, додатково ще й латину) термінологічна база даних, що містить не лише терміни, їх визначення та переклади необхідними мовами, але й також контексти використання термінів, їх джерела тощо [1, с. 22, 27]. Особливістю IATE є те, що вона об'єднує у собі практично всі наявні термінологічні колекції й бази даних, які до цього окремо були створені різними інституціями, органами та відомствами ЄС, серед яких: Eurodicautom (Європейська комісія), TIS (Рада Європейського Союзу), Euterge (Європейський парламент), Euroterms (Центр перекладів для органів Європейського Союзу), CDCTERM (Європейський суд аудиторів), CuriaTerm (Суд Європейського Союзу), Lithos (Генеральний директорат Європейської комісії з питань усного перекладу) [1, с. 19–20; 2, с. 3–4; 3, с. 2–3].

До проекту залучені й також інші інституції та органи ЄС, кожна з яких відповідає за певні домени та/або колекції в IATE й бере на себе роль власника та координатора записів у них. Окремі ж перекладачі, фахівці-термінологи й зовнішні користувачі з правами доступу разом несуть спільну відповідальність за редагування й наповнення системи даними. Для проекту створена також власна міжвідомча керівна група [5].

IATE була офіційно запущена у 2004 році, надаючи інституціям ЄС централізовану багатомовну термінологічну базу даних, а у 2007 році IATE стала загальнодоступною для широкого кола користувачів. Поточна її версія була випущена у 2018 році після повної її перебудови та вдосконалення, зокрема інтерфейсу, з використанням найсучасніших технологій та новітніх стандартів розробки програмного забезпечення [4, с. 2; 5; 6].

Посібник користувача IATE також містить корисну інформацію щодо особливостей функціоналу цієї системи управління термінологією, деякі з яких варті нашої уваги [7]. Насамперед, для перегляду загальнодоступної частини цієї системи реєстрація користувача не вимагається, але створення власного облікового запису дозволить зберігати деякі користувацькі налаштування та експортувати цільові витяги даних з IATE у форматах *.TBX та *.CSV. Окрім цього, усю базу даних IATE можна також безкоштовно завантажити у вигляді архіву [1]. Важливо розуміти, що IATE – це не зовсім словник. Якщо

у словнику ви можете знайти одну статтю для певного слова з різними його можливими значеннями, то у IATE використовується саме концептуальний підхід, а це означає, що для кожного охопленого поняття або ж значення певного терміна існує окремий запис або ж стаття [7, с. 10–11]. Насправді ж для багатьох понять можуть існувати декілька записів, їх дублікатів, яких термінологи та перекладачі регулярно намагаються позбуватись, об'єднуючи їх [5].

Структура ж будь-якого запису в IATE поділяється на 3 рівні: мовно-незалежний рівень (містить метадані, що застосовуються до всіх даних на рівнях мови та терміна); рівень мови (стосується поняття, що вказане певною мовою, застосовується до всіх термінів цією мовою); рівень терміна (стосується конкретного терміна в конкретній мові) [1, с. 27; 2, с. 5; 4, с. 8; 7, с. 31–34; 8].

Однією ж з основних функціональних можливостей IATE, що є найбільш цікавою у межах цієї розвідки, є її функція «Пошуку». У ній доступно декілька режимів, а саме «Звичайний пошук», «Розширений пошук», «Пошук за колекціями», «Стандартний режим» та «Режим перекладача», у кожному із яких користувач може детально налаштовувати особливості пошуку термінів, обравши бажану мову джерела та цільову мову та інші корисні опції, серед яких «Повний збіг», «Збіг рядка», «Містить усі слова», «Частковий збіг рядка». Окрім цього, пошук термінів можна фільтрувати за їх типом (термін, аббревіатура, формула, фраза, коротка форма); описовим полем або полем посилань (примітка до терміна, термін у контексті, визначення, примітка до рівня мови тощо); інституцією ЄС, що є його власником тощо. Також пошук можливо здійснювати й за окремими ідентифікаторами записів чи їх переліком [2, с. 6–9; 7, с. 12–19].

Оскільки IATE охоплює практично будь-яку галузь знань, що може траплятись в письмових та усних текстах ЄС, особливо важливою у межах нашого дослідження є можливість в IATE обмежити пошук тими записами, поняття та терміни яких належать до певних тематичних «доменив» або ж навіть «піддоменив». Тут як систему класифікації доменів IATE використовує тезаурус EuroVoc [5; 7, с. 69–71]. Саме вищевказані можливості гнучкого налаштування пошуку термінів дозволяють нам сформулювати необхідну для нашого дослідження вибірку термінів ЄС на позначення економіки праці та соціально-трудових відносин, тобто сформулювати фактологічну базу для подальшого її перекладу на українську мову та розроблення на основі неї моделі термінологічного словника. Для цього в IATE ми здійснили пошук термінів за доменом «Зайнятість та умови праці», що містить такі піддомени, як: працевлаштування; ринок праці; організація праці та умови праці; управління персоналом та оплата праці персоналу; трудове право та трудові відносини і в результаті отримали 375 термінів англійською мовою.

Отже, IATE як джерело термінології ЄС, має такі переваги для укладання перекладних термінологічних словників:

- Доступ до стандартизованої термінології ЄС. IATE надає доступ до стандартизованих термінів, які використовуються в установах ЄС, гарантуючи, що термінологія відповідає найсучаснішому та широко прийнятому використанню.

- Доступність в інтернеті для всіх охочих. IATE з 2007 року стала публічно доступною, що дозволяє широкому колу зацікавлених осіб працювати з термінологією ЄС.

– Підтримка всіх офіційних мов ЄС. IATE – комплексна багатомовна термінологічна база даних, яка охоплює всі офіційні мови ЄС, що робить її цінним ресурсом для створення багатомовних термінологічних словників.

– Актуальність даних та регулярні оновлення. IATE постійно оновлюється (востаннє в липні 2024 року), включаючи найновіші терміни та поняття, щоб відобразити зміни в законодавстві, політиці та практиці ЄС. Ця адаптивність робить IATE динамічним ресурсом для створення термінологічних словників, особливо в галузях, що швидко змінюються.

– Наявність різногалузевої термінології. IATE охоплює широкий спектр галузей, що робить її цінним ресурсом для укладання термінологічних словників з різних галузей знань. В IATE всі терміни погруповані на такі загальні домени:

– *Політика* (політичні основи; політичні партії; виборча процедура та голосування; парламент; парламентські процедури; політика та громадська безпека; виконавча влада та державна служба);

– *Міжнародні відносини* (міжнародні відносини; політика співпраці; міжнародний баланс; захист);

– *Європейський Союз* (інституції та агенції ЄС; закони ЄС; структура ЄС; фінанси ЄС);

– *Право* (джерела та галузі права; цивільне право; кримінальне право; правосуддя; організація правової системи; міжнародне право; права і свободи);

– *Закони Суду Європейського Союзу*;

– *Економіка* (економічна політика; економічні умови; регіони та регіональна політика; економічна структура; національні економіки; економічний аналіз);

– *Торгівля* (торгівельна політика; тарифна політика; торгівля; міжнародна торгівля; споживання; маркетинг; дистрибуторська торгівля);

– *Фінанси* (грошові відносини; монетарна економіка; фінансові інституції та кредити; вільний рух капіталу; фінансування та інвестиції; страхування; державні фінанси та бюджетна політика; бюджет; оподаткування; ціни);

– *Соціальні питання* (сім'я; міграція; демографія та населення; соціальні основи; соціальні питання; культура та релігія; соціальний захист; здоров'я; будівництво та містобудування);

– *Освіта та комунікації* (освіта; навчання; організація навчання; документація; комунікації; інформація та опрацювання інформації; інформаційні технології та опрацювання даних);

– *Наука* (природничі та прикладні науки; гуманітарні науки);

– *Бізнес і конкуренція* (організація бізнесу; класифікація бізнесу; організаційно-правова форма бізнесу; управління бізнесом; бухгалтерія в бізнесі; конкуренція в бізнесі);

– *Зайнятість та умови праці* (працевлаштування; ринок праці; організація праці та умови праці; управління персоналом та оплата праці персоналу; трудове право та трудові відносини);

– *Транспорт* (транспортна політика; організація транспорту; наземний транспорт; морський та внутрішній водний транспорт; повітряний і космічний транспорт);

– *Навколишнє середовище* (екологічна політика; природне навколишнє середовище; погіршення навколишнього середовища);

– *Сільське, лісове та рибне господарство* (аграрна політика; сільськогосподарські конструкції та виробництво; системи землеробства; обробка сільськогосподарських земель;

засоби сільськогосподарського виробництва; сільськогосподарська діяльність; лісництво; рибальство);

– *Сільськогосподарські продукти харчування* (рослинні продукти; продукти тваринного походження; перероблена сільськогосподарська продукція; напої та цукор; продукти харчування; агропродовольча продукція; харчові технології);

– *Виробництво, технології та дослідження* (виробництво; технології та технічна регуляція; дослідження та інтелектуальна власність);

– *Енергетика* (енергетична політика; вугільна та гірничодобувна промисловість; нафтова промисловість; електроенергетика; м'яка енергетика);

– *Промисловість* (структура та політики промисловості; хімічна промисловість; металургійна промисловість; машинобудування; електроніка та електротехніка; будівництво та громадські роботи; деревообробна промисловість; шкіряна та текстильна промисловість; інші галузі промисловості);

– *Географія* (Європа; регіони країн-членів ЄС; Америка; Африка; Азія та Океанія; економічна географія; політична географія; заморські країни та території);

– *Міжнародні організації* (ООН; європейські організації; позаєвропейські організації; світові організації; неурядові організації) [9].

– Експертна перевірка термінів. Терміни в IATE перевіряються експертами у відповідних галузях, що забезпечує їхній високий рівень точності та надійності.

Висновки. Використання IATE для створення перекладних термінологічних словників надає численні переваги, включаючи доступ до стандартизованої термінології ЄС; доступність в інтернеті для всіх охочих; підтримку всіх офіційних мов ЄС; актуальність даних та регулярні оновлення; наявність різногалузевої термінології; а також експертну перевірку термінів.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у перекладі досліджуваної термінології на українську мову та розроблення на основі неї термінологічного англо-українського словника. Окрім цього, IATE може бути використана для укладання перекладних словників з інших галузей знань.

Література:

1. Bhreathnach Ú., Cloke F., Nic Pháidín C. Terminology for the European Union. The Irish Experience: The GA IATE Project. Fiontar, Dublin City University, 2013. 119 p. URL: https://www.ainm.ie/pdf/terminology_for_the_european_union.pdf (дата звернення: 15.08.2024).
2. Ball S., Rummel D. The IATE Project – towards a single terminology database for the European Union. In: *Translating and the Computer* 23. London: Aslib, 2001. 28 p. URL: <https://aclanthology.org/2001-tc-1.4.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
3. Johnson I., MacPhail A. IATE – Inter-Agency Terminology Exchange: Development of a Single Central Terminology Database for the Institutions and Agencies of the European Union. Luxembourg, 2000. 7 p. URL: <https://aclanthology.org/www.mt-archive.info/LREC-2000-Johnson.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
4. Ball S. Joined-up Terminology – the IATE System Enters Production. In: *Translating and the Computer* 25. London: Aslib, 2003. 17 p. URL: <https://mt-archive.net/Aslib-2003-Ball.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
5. IATE. European Union terminology. FAQ. URL: <https://iate.europa.eu/faq> (дата звернення: 15.08.2024).
6. IATE. European Union terminology. About IATE. URL: <https://iate.europa.eu/about> (дата звернення: 15.08.2024).

7. IATE. European Union terminology. User's Handbook. 2024. 190 p. URL: <https://iate.europa.eu/assets/handbook.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
8. IATE. European Union terminology. IATE Data fields explained. URL: <https://iate.europa.eu/fields-explained> (дата звернення: 15.08.2024).
9. IATE. European Union terminology. Standard Search. Domains. URL: <https://iate.europa.eu/search/standard> (дата звернення: 15.08.2024).

Bihdai M., Ivanchuk I. Advantages of Interactive Terminology for Europe in the process of compiling translation terminological dictionaries

Summary. The purpose of the article is to investigate and describe the advantages of using the Interactive Terminology for Europe (hereinafter – IATE) as a source of terms of the European Union (hereinafter – EU) in the process of compiling translation terminological dictionaries. The topicality of this research is determined by the European integration course of Ukraine and the need for an accurate and standardized translation of EU terminology from various fields of knowledge from English to Ukrainian.

IATE is a public multilingual terminological database containing not only terms, their definitions and translations in the required languages, but also contexts of use of terms, their sources, etc. The peculiarity of IATE is that it unites almost all existing terminological collections and databases, which

were previously separately created by various institutions and departments of the EU.

The main advantages of IATE include: access to standardized EU terminology; availability on the Internet for everyone; support for all official EU languages; data relevance and regular updates; availability of multi-branch terminology; and also expert review of terms.

This article is part of our work on creating an electronic English-Ukrainian dictionary of EU terms on the labour economy and social-labour relations. IATE was chosen as the source base for the creation of such a translation dictionary. To do this, we searched for terms in the domain "Employment and working conditions" at IATE, which includes such subdomains as: employment; labour market; organisation of work and working conditions; personnel management and staff remuneration; labour law and labour relations and as a result received 375 terms in English.

We see the prospects for further scientific research in the translation of the researched terminology into the Ukrainian language and the development of a terminological English-Ukrainian dictionary based on it. In addition, IATE can be used to compile translation dictionaries from other fields of knowledge.

Key words: term, European Union terms, terminology, terminological dictionary, translation dictionary.